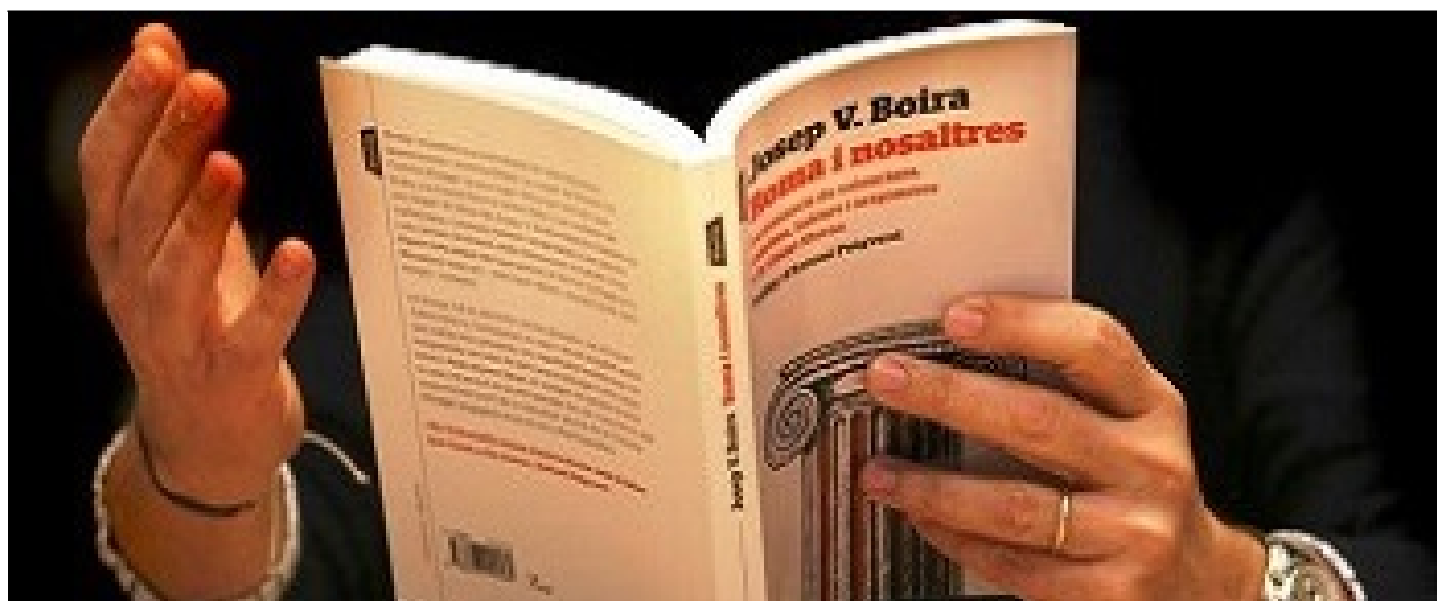

“No hi ha cap mite tan gran en la història de la ciutat de València com el que la vincula amb Roma”

Autor: Adolf Beltrán i /eldiariocv.es

Data de publicació: 10-02-2020

“Ha sigut un error de tots negligir la història de la Corona d’Aragó, l’hem regalada, hem regalat una part del nostre passat important per articular una resposta a una manera d’organitzar l’Estat espanyol”, assegura l’autor de ‘Roma i nosaltres. La presència de valencians, catalans, balears i aragonesos a la Ciutat Eterna ‘

Té un càrrec aparentment tècnic alié a la seua formació humanística, el de comissionat del Govern per al Corredor Mediterrani. No obstant això, la condició de geògraf de Josep Vicent Boira i el seu acostament professional al territori l’han portat precisament a aquesta responsabilitat en el desenvolupament de l’eix ferroviari cap a Europa. La mateixa condició d’aquest professor de la Universitat de València, nascut al barri del Cabanyal-Canyamelar de la ciutat l’any 1963, explica el seu interès per dos temes, Roma i la Corona d’Aragó, que vincula en el seu llibre *Roma i nosaltres*. La presència de valencians, catalans, balears i aragonesos a la Ciutat Eterna (Pòrtic Edicions).

Boira és un intel·lectual valencianista de vocació cosmopolita que convida amb el seu treball, meitat assaig meitat guia de viatge, a descobrir la projecció valenciana a Itàlia i les petjades d’una relació cultural i històrica que una concepció reduccionista d’Espanya ha amagat o tergiversat durant molt de temps.

El seu llibre parteix d’un enfocament singular, el de la presència de valencians, catalans, balears i aragonesos a Roma, i de dues anècdotes molt sucoses sobre la ignorància a què ha sigut sotmesa des d’una visió determinada d’Espanya la projecció històrica de la Corona d’Aragó. En una de les anècdotes, una traducció d’un llibre de Benedetto Croce, converteix les barres roges, o els pals rojos, d’Aragó en unes “roses pàl·lides”. En l’altra, la vídua d’Alfons XIII afirma en una carta que el rei ha sigut enterrat a l’església de la Mare de Déu de Montserrat, on reposen, diu, dos “papes espanyols”, Innocenci III i Alexandre VI, tot i que es tracta en realitat dels papes valencians Calixt III i Alexandre VI... Mire de retornar la memòria als carrers de Roma, concretament la memòria de la Corona d’Aragó, que hi va exercir un

paper molt gran, i depurar en certa manera la idea de l'espanyolitat a Roma. Al llarg de tot el segle XX, la presència espanyola a Roma ha anat reduint el seu abast fins a identificar-se amb la presència castellana. Però, de fet, si s'examina la presència hispànica a Roma, es tracta aclaparadorament d'una presència de la Corona d'Aragó.

Això té a veure amb la política, no és cert? Aquestes interpretacions no són mai innocents.

És una interpretació, efectivament. Quan un llibre oculta –perquè s'ha produït una ocultació– la presència rellevant d'alguns episodis o protagonistes històrics en l'evolució de Roma és perquè hi ha un intent de simplificar al màxim el concepte d'identitat, d'espanyolitat.

Vosté no aborda solament la presència de valencians, catalans i balears a Roma, sinó també d'aragonesos, del conjunt de l'antiga Corona d'Aragó. Per quin motiu?

Hi ha un episodi relacionat amb l'església i l'hospital de Santa Maria de Montserrat. Durant molts anys, en el segle XVII fins i tot, la Mare de Déu de Montserrat és la patrona dels regnes de la Corona d'Aragó. Al seu torn, cada regne té la seua pròpia patrona, però, com a tal, la de Montserrat englobava el conjunt. A Madrid hi havia també un hospital de la Corona d'Aragó amb el nom de Santa Maria de Montserrat. La manera d'organitzar la confraria o el govern de l'hospital de Santa Maria de Montserrat, amb l'església que encara existeix a Roma, era equilibrada i igualitària, i reflectia una mica més que una acumulació de persones i personatges sense cap vincle.

De fet, en el llibre defensa explícitament el model de la Corona d'Aragó com un sistema per a organitzar la convivència que encara és vàlid, en una línia que recorda, per exemple, Ernest Lluch.

Efectivament, diguem que, malgrat que el llibre no té cap finalitat política, sí que és veritat que ofereix una certa reflexió política sobre la manera d'organitzar la convivència. Hi ha models que s'han descartat massa ràpidament, per exemple el de la Corona d'Aragó, que, per cert, com explique en el llibre, és el model sobre el qual es va sustentar l'Imperi espanyol. Alguns que ara defensen l'Imperi no saben que defensen, no el sistema tradicional d'organitzar la convivència dels regnes de Castella, sinó el dels regnes d'Aragó. La idea que podien conviure sota un mateix sobirà diferents territoris amb constitucions diferents i lleis pròpies, fins i tot amb llengües diferents, amb una concepció paritària i igualitària, és una concepció gairebé federal.

Josep Vicent Boira durant l'entrevista. JESÚS CÍSCAR

Parlem d'un model en què es pot inspirar un federalisme actualment?

És difícil fer aquesta aplicació als segles medievals i moderns d'una teoria política actual. Però és evident que la idea d'una organització igualitària, d'una cooperació pel que fa a la política exterior, els hospicis, l'ajuda, la política comercial, reflecteix una manera d'organitzar el territori que no s'ha donat a l'Estat espanyol des del segle XIX.

Per acostar-se a la presència a Roma pren com a base el llibre d'Elías Tormo. Per què?

Elías Tormo és un dels valencians oblidats. Hi ha una sèrie de valencians, de personatges, d'homenots –per què no es pot dir així?– que, per la seua ideologia o el seu caràcter, perquè en els anys seixanta i setanta no coincidien amb una orientació determinada, van ser abandonats. I uns quants han sigut recuperats després, però d'altres no. Elías Tormo és un conservador, fins i tot un home del règim. La carta que li envia a Franco en què proposa Barcelona com a capital és genial...

No deixa de ser excèntric escriure al dictador per dir-li, més o menys: "Soc dels seus, però la solució d'Espanya és situar la capital a Barcelona". Suppose que Franco degué quedar perplex.

De tota manera, no el va manar afusellar. Elías Tormo va ser un home clarament conservador, però la seua sensibilitat, en plena Guerra Civil, mentre estava exiliat a Roma i no podia tornar a Espanya, el va portar a escriure un llibre molt atent a les diferències i a la pluralitat. Sempre que parla dels monuments d'espanyols, especifica si són de la Corona de Castella o de la Corona d'Aragó. I no ho fa perquè tinga una ideologia, sinó perquè ho viu així i, a més, és l'única manera d'entendre la presència hispànica a Roma.

La referència a Roma és interessada, perquè els valencians ocupem un dels moments centrals, privilegiats, de la seua història, amb els papes Borja. Però la relació ve de lluny, a partir de la llegenda que diu que València era Roma i Roma era València...

Des de Pere Antoni Beuter, pràcticament, des del segle XVI, hi ha una consciència de la relació específica entre València i Roma. I encara que és una llegenda, la idea que la ciutat de València es diguera Roma fins que hi van arribar els romans i li van canviar el nom, perquè no podia haver-hi dues Romes al món, revela aquesta relació específica que arriba fins a Azorín, quan escriu sobre la romanitat de València. Crec que no hi ha cap mite tan gran en la història de la ciutat de València com el que la vincula amb Roma. "València, la petita Roma", és una de les expressions que també se solien utilitzar.

Excepte el cas de Vicente Blasco Ibáñez, que descrivia València com una nova Atenes del Mediterrani. No és curiós? Sí que és curiós. Pense que la idea d'Atenes com una ciutat democràtica és la que inspirava Blasco. La de Roma és una explicació més cultural.

A Blasco li pesava més en això la ideologia que la cultura?
Així era en aquest cas.

Josep Vicent Boira és autor del llibre 'Roma i nosaltres'. JESÚS CÍSCAR

La presència valenciana, amb l'era dels Borja, és la més rellevant en el conjunt de les relacions de la Corona d'Aragó amb Roma. Va coincidir amb un moment de gran influència de Roma al món.

Tan importants com els papes Borja van ser Alfons el Magnànim i Ferran el Catòlic, o Ferran II d'Aragó. Els dos van mantindre una política específica per a Itàlia. D'alguna manera, hi havia un repartiment de papers que els historiadors miren de precisar, consistent en el fet que Itàlia era per als aragonesos, i Granada i, posteriorment, Amèrica, per als castellans. Aquesta política es reflecteix en els monuments. El tempietto de Bramante, per exemple, que està ple d'escuts d'Isabel i de Ferran, en realitat hauria de tindre només els escuts de Ferran d'Aragó, perquè va ser pagat íntegrament per ell com a mesura de propaganda de la Corona d'Aragó. Alfons el Magnànim, amb tot el que es movia al seu costat, també va ser molt important. Però el llibre no parla només dels grans homes o dones.

Incideix en aspectes de la vida de ciutadans més comuns?

Hi ha episodis de la història que es veuen reflectits en les tombes i en les biografies d'unes quantes persones. Per exemple, es pot seguir la Guerra de Successió a través de tres cardenals. L'un és botifler, el cardenal Belluga, que està enterrat a la Chiesa Nuova, un home que va lluitar en la batalla d'Almansa contra els maulets. I els altres són dos cardenals austriacistes exiliats, Cienfuegos i Sala. Hi ha tants episodis presents a Roma sobre la història...

El més cridaner, de tota manera, és al Vaticà, amb la presència institucional dels Borja a l'Església.

La presència dels Borja, d'una banda, està basada en la monumentalitat, però també en la mateixa història. I es donen circumstàncies curioses que denoten coses. L'altre dia, llegint el llibre de Pasolini La ciudad de Dios, que és una recopilació de textos sobre Roma, vaig descobrir que a Campo di Fiori hi havia uns cinemes anomenats Cinema Borgia, que crec que avui es diuen Cinema Farnese, encara que no n'estic segur. És a dir, en els anys 50 hi havia a Campo di Fiori un cinema amb el nom dels Borja. També explique en el llibre que la Nit de Nadal del 2000 la RAI, en la retransmissió de la missa, enfocava el llibre del papa Borja, que presidia la cerimònia. Cal reconsiderar el paper que va tindre Alexandre VI i, de fet, alguns autors com Ximo Company o Felipe Garín, o el mateix Joan Francesc Mira des del punt de vista literari, han contribuït a recuperar una figura que va estar oblidada molt de temps.

Un altre símbol poderós és a l'església de Montserrat, que es coneix com l'església espanyola, però que en realitat era l'església de la Corona d'Aragó...

Això és. L'església de Montserrat ha experimentat un procés de desnaturalització. És molt curiós el que va passar a Roma amb les esglésies nacionals, per dir-ho així. Espanya en tenia dues: l'església de Santiago a la Piazza Navona i l'església de Montserrat. L'una era de Castella i l'altra d'Aragó. Només ha perviscut la d'Aragó. Castella la va vendre. I què va fer amb tota la iconografia, els sants i els figures que hi havia a l'església de Santiago? Les va passar a la de Montserrat, que va perdre el caràcter exclusiu de la Corona d'Aragó i avui és un batibull, per dir-ho així, de figures que no tenen cap explicació clara. El més evident és que la imatge principal no és la de la Mare de Déu de Montserrat, que ha quedat apartada per una altra de procedent de l'església de Santiago.

Aquesta relació històrica amb Roma pot implicar comportaments col·lectius i el caràcter d'uns pobles o d'uns altres, o és un exercici abusiú?

Com més coneixes la història de Roma més comprens que es tracta d'una ciutat específica i particular. M'ha obert molt els ulls, pel que fa al caràcter del poble romà, el llibre de Pasolini, en què mira de reflectir una Roma molt desconeguda per a nosaltres, hereva de la Roma tradicional, que és la del Trastevere. Tu vas avui al Trastevere i és impossible trobar-hi el Trastevere de Pasolini. Per a ell, en els anys 50, població i barri eren el mateix. Actualment, la turistificació ha esborrat això. Per tant, a mesura que sabem més o llegim més sobre la Roma tradicional, més particularitats trobem i més difícil és comparar-la amb la nostra ciutat.

El seu llibre té una voluntat explícita de guia. D'una banda, hi ha les esglésies i els monuments i, d'una altra, hi planteja una sèrie d'itineraris.

Els itineraris hi estan plantejats només per a la comoditat del lector. No tenen cap orientació temàtica, sinó una certa coherència urbana, perquè es puguin recórrer en un temps i amb distàncies raonables, de manera que permeten observar testimoniatges o esglésies que es consideren menors, però que tenen entitat. El criteri per a orientar els

itineraris ha sigut la comoditat del lector. Funciona, per això, com una guia de carrer. Les guies pots llegir-les a casa o viatjar amb elles. L'altre dia em preguntaven què fa un geògraf escrivint aquestes coses. La veritat és que es tracta d'un llibre que conté molta geografia urbana, sobretot aquesta segona part.

Quin reflex va tindre la relació històrica dels valencians amb l'Imperi austrohongarès sobre el seu paper a Roma? Es pot especular com seria la nostra presència a Europa si la Guerra de Successió no haguera acabat com va acabar. Es pot fer alguna cosa semblant amb la projecció cap a Itàlia?

Parlem de coses semblants. Què hauria passat amb la Corona d'Aragó si Carles d'Àustria haguera guanyat la guerra i no Felip de Borbó? Com hauria evolucionat l'organització política de l'Estat espanyol? Els historiadors diuen que va haver-hi un enduriment de les condicions de la monarquia respecte dels territoris i de la seua autonomia. I això es va produir també després en l'Imperi austrohongarès, que va continuar viu durant molts anys. Però la cultura política anterior a la Guerra de Successió va continuar, fins i tot després de la victòria de Felip V. Hi ha unes inèrcies culturals en episodis que comente en el llibre que es produeixen després de la batalla d'Almansa i que continuen l'esperit de la Corona d'Aragó. Un esperit que acabarien reassumint homes com Teodor Llorente a València o Víctor Balaguer a Catalunya, perquè veien que aquesta cultura política existia.

No podem pensar que l'herència de la Corona d'Aragó va morir en la batalla d'Almansa. Fets com la revolta federal o el Memorial de Gregues de Tortosa són maneres de reivindicar un model polític. Per tant, la pregunta què hauria passat hi és en part contestada. Tindríem un país diferent, però una part de la singularitat actual de Catalunya, del País Valencià, de les Illes Balears o, fins i tot, d'Aragó és marcada per la pervivència de les característiques culturals i de la cultura política de la Corona d'Aragó.

Josep Vicent Boira. JESÚS CÍSCAR

Aquesta visió de la Corona d'Aragó no és la que té l'independentisme català. Dibuixa, de fet, un model diferent. Ha sigut un error de tots negligir la història de la Corona d'Aragó. L'hem regalada, hem regalat una part del nostre passat que podria haver sigut important per a articular una resposta social, política i cultural a una manera determinada d'organitzar l'Estat espanyol. Aquesta idea de la Corona d'Aragó té molt més recorregut del que avui es dona a Catalunya. En el llibre faig referència a l'episodi de Sixena, de la lluita entre Catalunya i Aragó per una sèrie d'objectes artístics. Sixena va ser el lloc on es van depositar durant molts anys les joies de la Corona d'Aragó. Era el lloc depositari simbòlic de la Corona d'Aragó. I ara ha passat a ser casus belli entre Catalunya i Aragó. Això indica que avui, desgraciadament, la Corona d'Aragó, la seua articulació, la seua herència, no existeix en la ment, sobretot, dels catalans.

A vostè li pregunten què fa un geògraf escrivint llibres com aquest, però també li deuen haver preguntat què fa exercint un càrrec relacionat amb les infraestructures ferroviàries.

Sí. Les infraestructures exerceixen, actualment, un paper molt territorial. Jo tinc una part positiva i un costat fosc, per dir-ho així. La importància de les infraestructures per a ordenar el territori és fonamental. Les infraestructures generen al voltant seu espai i territori. Quines infraestructures es desenvolupen condicionarà molt la vida dels territoris. Això és molt propi de la geografia. I hi ha un altre aspecte a què els geògrafs podem aportar coses, que és l'anàlisi de les diferents escales, per a veure com s'articulen les escales local i global. Però com a geògraf visc una mica dramàticament altres episodis, com la falta d'enllaç entre l'ordenació del territori i el disseny de les infraestructures. Aquest és el problema que tenim damunt la taula i que s'ha vist en episodis com la variant de Vandellòs i les conseqüències que ha tingut sobre Salou, Cambrils i Camp de Tarragona. Falta una ordenació del territori. La culpable no és la infraestructura, sinó que a l'Estat espanyol les infraestructures i l'ordenació del territori no estan conjuntades. No hi ha una perspectiva, que seria molt federal, de fer seure en una taula diferents administracions per a parlar de la manera com s'ha d'articular una infraestructura i un territori. Això ho visc malament com a geògraf.

És vostè optimista quant a l'avanç del Corredor Mediterrani?

Soc més optimista. L'any 1930 va haver-hi un informe del Centre d'Estudis Econòmics Valencians sobre l'arribada de l'amplada internacional a València. És a dir, fa 90 anys. Avui estem més a prop que arribe, perquè ho està fent pràcticament a la província de Castelló. Fa 90 anys ja es veia que era important. Pot ser que, d'ací un o dos anys, arribe a València. Això significaria tancar una etapa que es va iniciar l'any 1930. És molt important la perspectiva històrica i veure quin era el model d'infraestructures a Espanya que José María Aznar predicava l'any 2000 i quin és el que, més o menys, tenim.

Parla de perspectiva històrica, però potser es tracta de cultura. La gestió de les infraestructures no hauria de tindre una cultura política al darrere?

Això és. Una cultura sobre què es fa i per a què. Algunes de les incongruències i de les ocurrencies que es produeixen

en política obeeixen a la falta d'aquesta visió de fons. I només la pot donar una anàlisi històrica que, d'altra banda, i retorne una mica al llibre, és molt italiana. L'esquerra a Itàlia, de Berlinguer a Gramsci, tenia molt fixada la perspectiva històrica de la seua actuació política. I això explica algunes diferències entre la política italiana i l'espanyola.

Ha fet això possible que alguns dels monuments de què vosté parla en el llibre s'hagen conservat fins ara? Exactament. És més fàcil trobar avui dia els escuts de les barres d'Aragó a Roma que a la Corona d'Aragó. La memòria de la Corona d'Aragó es manté gairebé més a Roma i als monuments romans que, desgraciadament, als nostres territoris, llevat de Poblet i algun altre lloc.

ENTREVISTA| Josep Vicent Boira

El diario.es/eldiariocv.es

09/02/2020 - 03:16h

Adolf Beltran

https://www.eldiario.es/cv/val/entrevista-Josep_Vicent_Boira-Roma-Corona_d-Arago_0_992851393.html